

Skata – trähusrutten

De första kvarteren i Skata planerades i slutet av 1700-talet. Husen beboddes av sjöfolk och hantverkare med familjer, och senare även tobaksfabrikens arbetare. Det att invånarna hade ont om medel återspeglas i de små husen och tomterna. Området saknar en tydlig arkitektur, men desto mer yrkesskicklighet hittas i olika detaljer. Området är idag ett cirka 22 hektar stort trähusområde med 40 bostadskvarter. Varje kvarter är indelat i 4-6 tomter och tomterna är delade i två. Gatornas namn, såsom Skepparegatan, Lotsgatan, och Blockmakaregatan, påminner oss om stadens historia som sjöfarts- och skeppsbyggerstad. Norrmalm eller Skata är en skyddad stadsdel – ett av de bäst bevarade trähusområden i Finland.

1 SKOLTRÄDGÅRDEN

Skolträdgården är en av världens nordligaste botaniska trädgårdar. Trädgården och parken är ett 3 hektar stort grönområde. På scenen i Skolparken ordnas sommartid populära utomhuskonserter och största delen av konserterna under Jakobstads egen stadsfestival, Jakobs Dagar. Den här parken, som ligger i stadens centrum har klassificerats som en kulturmiljö av nationell betydelse. De över 1000 olika växtarterna och den unika parkarkitekturen gör att Skolträdgården är värd ett besök under årets alla årstider.

2 JAKOBSTADS GYMNASIUM OCH PIETARSAAREN LUKIO

I den ståtliga jugendbyggnaden uppe på backen vid parken verkar Jakobstads Gymnasium och Pietarsaaren lukio. Byggnadens jugenddel planerades av arkitekt Bertel Ljung år 1904. Tillbyggnaderna blev färdiga på 1960-talet och den nyaste delen på 2000-talet. Byggnaden fungerade länge som stadens svenskspråkiga gymnasium. År 2013 flyttade det finskspråkiga gymnasiet, Pietarsaaren lukio, in i samma utrymnen.

3 STADSHUSET I JAKOBSTAD, FD. STRENGBERGS TOBAKSFABRIK OCH ALHOLMSGATAN

Tobaksfabrikens byggnad i rödtegel byggdes i slutet av 1800-talet och fungerar idag som Jakobstads stadshus. En gång i tiden var byggnaden Strengbergs tobaksfabrik. Här har stadens olika förvaltningsenheter sina utrymnen, här sitter stadsdirektören och i tobaksfabrikens gamla utrymnen håller också stadsstyrelsen sina möten. Den rappade ljusa byggnaden är ritad av arkitekt Torben Grut år 1909. Den mäktiga klockan på taket är den största utomhusklockan i Finland och är en symbol för industrialiseringen i staden. I den restaurerade byggnaden finns idag bl.a. utrymnen för utbildningsanstalter samt hälso- och sjukvård, byråutrymnen och ett gym. Statyn av Philip Ulric Strenberg framför stadshuset är skulpterad av Kalervo Kallio. Statyn avtäcktes år 1962 då 200 år gått sen tobaksspinneriet grundades. Strengbergssporten och ”suckarnas bro” på Alholmogatan leder oss till trähusstadsdelen Norrmalm, i folkmun kallad Skata.

4 HALPA-HALLI

Den idag landsomfattande varuhuskedjan Halpa-Halli inledde sin verksamhet här i Skata år 1967, i Alholmogatan 12, huset på vänster sida i korsningen. I början sysselsatte butiken ett tiotal personer och kunderna räckte till. Det mångsidiga utbudet intresserade köparna, det fanns allt från tvättmedel till klädesplagg. Ett par, tre år senare blev utrymmena för trånga och butiken flyttade in till centrum av staden. Idag sysselsätter Halpa-Halli cirka 1500 personer och bolaget har 38 affärer runt om i Finland.

5 APOTEKKORSNING

Det rosafärgade stenhuset på adressen Alholmogatan 19, på höger sida i korsningen, byggdes ursprungligen som läkarstation för Strengbergs tobaksfabrik. I samma byggnad har också Lauri Raunios apotek fungerat. Apoteket som grundades år 1913 var stadens andra apotek och fick därför namnet Nya apoteket. Apoteket flyttade på 1930-talet in till stadens centrum, där det ännu idag bedriver sin verksamhet under namnet Bothnia apoteket. På andra sidan gatan, vid nummer 18, grundades år 1940 stadens tredje apotek som givetvis fick namnet Tredje Apoteket. Senare fungerade bl.a. en möbelbutik i byggnaden.

6 IDMANS GÅRD (se skylten på husets vägg)

Denna gård byggdes av sjökaptanen Petter Gustav Idman år 1856. Petter Gustav Idman var kapten på barken Hercules som blev Finlands första jordenruntseglare 1844-1847. Det 32 meter långa fartyget byggdes på Calholmens skeppsvarv i Jakobstad av redaren Peter Malm. Den tre år långa jordenruntseglingen var ingen speciellt god ekonomisk affär för redaren Peter Malm, men istället gav den honom äran av att vara den första finländska redaren som lätit ett skepp segla jorden runt. Med kapten Petter Gustav Idman som föredöme lockades även andra finländska skeppare att söka sig till avlägsna färwater.

7 SKOTTVÄGGEN VINTERN 1918 (se skylten på byggnadens vägg)

Den 28 januari 1918 under inbördeskriget intog de vita staden. De ryska trupperna avvärjades och skottlossning uppstod. Under natten den 2 mars gavs en arkebuseringsorder, som avslutade sju mäns liv vid väggen vid Strengbergs fabrik. Vem som undertecknade ordern vet man inte med säkerhet, men det förmodas att den gavs av dåvarande översten vid artilleriskolan, greve Hamilton. Efter arkebuseringarna lämnades offrens kroppar på trappan till arbetarföreningens hus i utkanten av Skata, mitt emot gymnasiebyggnaden – som en varning för andra. Många år efter händelsen, på årsdagen av arkebuseringen, ristades årligen ett kors på tobaksfabrikens vägg. År 1968 restes en minnessten över händelsen, den ligger i Skolparken bredvid scenen.

8 VIKTOR SUNDS STUGA

Viktor Sund föddes år 1891 och dog år 1966. Han var folkskollärare, museiintendent, bibliotekarie och en nationellt känd diktare. Diktaren debuterade med diktsamlingen Skymningsriket redan år 1915. Dikten ”Folkvisa” eller ”Där björkarna susa” fick sina egna vingar redan 1916 då den tonsattes av kompositören Oskar Merikanto. ”Där björkarna susa sin milda sommarsång, och ängen av rosor blommor, skall vårt strålande brudfölje en gång draga fram i den ljulviga sommar.” Viktor Sund beslöt i tidigt skede att testamentera hela sin egendom till staden Jakobstad. Idag är Viktor Sunds stuga en kulturell samlingsplats.

9 SKEPPAREGATAN

Skata beboddes i allt högre grad av tobaksfabrikens arbetare. Vardagen var fattig och tung. Ofta deltog också barnen i arbetet och hjälpte till med att försörja familjen.

Anna Kempe som bodde på Skepparegatan i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet berättar:

"Det var år 1892. Jag var fyra år. Far var sjöman och var borta. Det var bitande kallt och för att spara veden bodde vi endast i kammaren och eldade köket eller som det då hette "stugo" bara någon gång. Att vi bodde trängt, förstod vi ej då."

"År 1900 var jag ej fjollad ens tolv år när jag genomgick folkskolan. Vår familj var stor, sju personer. Far hade lämnat sjömanslivet och arbetade på land. Vi barn var fyra och så mor och gamla mormor. Pengar var knappt om och så gick mor till tobaksfabriken och fick bemarkera. Hon var gammal cigarrmakare och så blev det fabrik i vårt lilla kök. Bror och jag fick göra vickel (En vickel är ett slags halvfabrikat av en cigarr, nämligen inlagan med ombladet pårullat.) till cigarrerna och mor rulla på. Det blev ej många timmar för dagen, men det barmade nog ibland att ej kunna springa till Kittbolmen där vi hade bra simställe."

10 FÖRFATTAREN ANNA BONDESTAM

Författaren Anna Bondestam föddes år 1907 på Amerikagatan 18 B, där familjen bodde i ett rum och kök. Hemmet präglades av politiskt engagemang. Annas far var aktiv inom arbetarrörelsen och tog sig till riksdagen år 1919 som socialdemokratisk ledamot.

Anna studerade historia och litteratur vid Helsingfors universitet och avlade fil.kand. examen år 1932. Hon förvaldade hemmets ideologiska arv på ett föredömligt sätt och kallades i litteraturkretsar för "det röda Svenskfinlands röst". Helsingfors universitet betitlade Anna Bondestam hedersdoktor år 1977 och samma år flyttade hon tillsammans med sin mor tillbaka till Jakobstad. Anna Bondestam dog den 6 mars 1995 i Jakobstad.

11 FÖRFATTAREN KAARLO HAAPANEN OCH ARBETARKVARTEREN

Kaarlo "Kassu" Haapanen föddes på Biskopsgatan i Jakobstad 28.1.1918 och dog år 1999 i Ylöjärvi.

Han är känd för sin Jakobstadstrilogi, som berättar om livet i staden, särskilt om vardagen i arbetarkvarteren på Skata, ur en uppväxande pojkes synvinkel och om utmaningarna för de finskspråkiga att anpassa sig till den svenskspråkiga miljön. Han var en ordets mästare och i trilogin målar han en realistisk bild av livet i sin uppväxtmiljö i Skata på ett levande och ställvis humoristiskt sätt.

12 NICKLINSKA GÅRDEN, ALEXANDERSTORGET OCH SNELLMANS KÖTT OCH KORV

Klockaren Gustav Nicklin lät år 1824 bygga Nicklinska gården i centrum av Jakobstad. Gården står numera vid Mariagatan här på södra sidan av Alexanders-torget. På 1980-talet flyttades Nicklinska gården i ett stycke från centrum av Jakobstad till den här tomten.

Gården är diskret restaurerad i 1800-tals stil och erbjuder nu ett utmärkt mötesutrymme för Jakobstadsnejdens Natur rf samt andra Skatabor.

På Biskopsgatan 13, på vänstra sidan av gatan, verkade i tiden en korvfabrik. År 1951 köpte två bröder Snellman korvfabriken och startade företaget Snellmans Kött och Korv. Senare flyttades fabriken till Amerikagatan. Snellmans köttförädlings- och numera är känd i hela landet, ligger i våra dagar i utkanten av staden, där fabriken fortsätter att tillverka kvalitetsprodukter enligt den tradition som inleddes i Skata.

Alexanderstorget och parken på vänstra sidan av vägen, längs Norrmalmsgatan, hette tidigare Norrmalmstorg. Genom stadsstyrelsens beslut år 1907 ändrades namnet på torget till Alexanderstorget för att hedra Rysslands och storfurstedömet Finlands tsar Alexander. Idag fungerar parken som lekpark för området och där ordnas gemensamma evenemang till glädje för invånarna i Skata och för andra besökare.

13 MARIA MARJALA DAGHEM, FD. MARIA FOLKSKOLA

Maria folkskola var Jakobstads första folkskola. Undervisningen gick på svenska fram till år 1908, varefter Maria folkskola blev den första finskspråkiga folkskolan i staden ända fram till år 1928. Då blev byggnaden en barnträdgård och under kriget blev Maria daghem ett krigssjukhus. Nu för tiden fungerar byggnaden igen som daghem med både svensk- och finskspråkiga dagvårdsgrupper. Daghembyggnaden från år 1874 är en donation av kommerserådet Otto A Malm till minne av hans unga fru Maria Malm, som omkom i en tragisk båtolycka endast ett år efter deras giftermål.

Otto Malm dog år 1898 som Finlands rikaste man och den siste representanten för en handels- och redarsläkt, som under nästan 150 år dominerade Jakobstads näringsliv. Han testamenterade en betydande del av sin egendom för ändamål som ökade välbudet både i hans hemstad och i landet överlag.

14 CHRISTINEGATAN OCH OLIKA BYGGNADSSKEDEN

Från 1700-talet fram till 1960-talet har Skata fungerat som Jakobstads tomtreserv. Stadsdelen har växt i olika omgångar och av husen belägna i Skata idag är största

delen byggda mellan år 1850-1930. De äldsta delarna av Skata ligger närmast havet, och på de områdena har man oftast byggt små enfamiljshus. I östra delen av Skata finns stora fastigheter, som i början av 1900-talet representerade synen på framtidens byggande. Med hjälp av dessa kunde man inkvartera Tobaksfabrikens ökande antal arbetstagare.

Skata riskerade att förstöras på 1960-talet. År 1966 fick Skata en ny detaljplan. Där fanns planer på att Skata skulle bli ett 3-5 våningars höghusområde och intill Alexanderstorg skulle ett 8 våningars tornhus resas.

I praktiken var det dock omöjligt att genomföra detaljplanen. Endast på Christinegatan, framme till höger, genomfördes förnyelsen. Husen bakom Brandkårshuset revs och på platsen byggdes ett våningshus.

Dagens detaljplan fastställdes år 1994. Enligt detaljplanen är byggmiljön skyddad genom olika planbestämmelser.

15 KORSNINGEN SKEPPAREGATAN – HAMNGATAN OCH JAKOBS KÄLLA

Skata hade förfallit och var i dåligt skick på 1960-talet, men småningom började man restaurera stadsdelen. Huset i hörnet av Skepparegatan och Hamngatan byggdes av skräddaren Sakarias Heikkinen år 1900. Den största delen av huset fungerade som bostad för familjen, men i två rum hade han butik och skrädderi. De nuvarande ägarna var bland de första med att börja renovera hus i Skata. De har berättat, att de hittat bland annat kunders mättabeller bakom tapeten och tyglappar mellan brädorna.

I detta område har det också i tiderna funnits en hälsobrunn som kallades Jakobs källa. Namnet lever kvar i våra dagar genom att man har valt att kalla höghusen i kvarteret för Jakobs källa.

16 HAMNGATAN OCH FÖRFATTARSTUGAN

Nu har du kommit till Hamngatan, som är en av Jakobstads äldsta gator. De äldsta husen, som ligger bredvid parken, är från 1700-talet. På området bodde i tiden såväl hantverkare, sjömän som också sjökaptener. Flera av husen på området är nu pietetsfullt restaurerade och området är ett av staden populäraste bostadsområden.

Två av husen på den här gatan har koppling till vår nationalskald Johan Ludvig Runeberg: I det ena bodde hans far, sjökaptan Lorenz Ulric Runeberg, med sin familj tills kaptenen dog år 1828 och i det andra bodde hans mor Anna Maria under sina sista levnadsår.

I den lilla rosaskiftande timmerstugan, Hamngatan 8, finns bara ett allrum och en kammare. Huset byggdes år 1782.

Vid den tid då huset byggdes nådde havet nästan ända upp till knuten. P.g.a. landhöjningen har havsstranden redan flyttat sig ungefär en kilometer och landet fortsätter att stiga med ca 80 cm på hundra år.

Jakobstadsbon och författaren Wava Stürmer, född 1929, köpte i slutet av 1950-talet huset. Hon behövde ett lugnt arbetsrum för sitt skrivande borta från den livliga familjen med barn och hundar.

Den röda timmerstugan, som har byggts ihop med författarstugan, byggdes år 1768 och anses vara det äldsta huset på Hamngatan. Det står också en bit inåt från gatan eftersom Hamngatan då huset byggdes var bredare.

17 BRANDKÅRSHUSET, CONCORDIA PARKEN, STRENGBERGS TOBAKSFABRIKS MATSAL OCH BARNKRUBBA

Brandkårshuset till vänster, före detta brandstationen, från år 1912 är ritat av den danske men Sverige verksamma arkitekten Torben Grut, som också planerade Stockholms stadion för olympiaden 1912. Likheten är slående. Huset används nu bl.a. av stadens svensk- och finskspråkiga amatörteater.

Det lilla röda huset bredvid brandkårshuset på andra sidan gatan är en tidigare kyrkstuga, övernattningsställe för Larsmobor på kyrk- och stadsresor.

Concordiaparken rakt framför oss har fått namn efter fregatten Concordia. Fregatten var det första finländska fartyget som seglade till Ostindien, till Java, åren 1782–1785.

Strengbergs tobaksfabriks ägare lät år 1900 bygga en matsal och barnkrubba för sina arbetare invid fabriken, mitt emot Concordia parken.

18 JAKOBSTADS KYRKA

Denna korskyrka i trä planerades av byggmästaren Johan Simonsson Knubb. Kyrkan stod färdig år 1731.

Stadens första kyrka byggdes år 1691. Den brändes av ryssarna under stora ofreden år 1714. Kyrkan hade fått ett stort antal gåvor, bland annat många ljuskronor, den 3 meter höga, sjuarmade ljusstaken och votivskpet, vilka alla räddades. De pryder nu den nuvarande kyrkan.

De prominenta stadsborna begravdes under kyrkans golv och sedermera på kyrkogården. Bland gravstenarna finns bland annat Johan Ludvig Runebergs föräldrars minnessten och konstnären Helene Schjerfbeckes farfars, apotekarens Sven Schjerfbeckes minnesmärke.

Jakobstads turistinformation

Rådhuset, Salutorget 1, Jakobstad

Tfn 044 7851 893

tourism@jakobstad.fi www.jakobstad.fi/turism

Skata – puutaloreitti

Ensimmäiset korttelit Skataan suunniteltiin 1700-luvun lopulla. Alueen taloissa asui enimmäkseen merimiehiä ja käsityöläisiä perheineen. Myöhemmin aluetta asuttivat tupakkatehtaan työläiset. Elämä oli niukkaa ja niukkuus näkyikin talojen ja tonttien pienuutena. Alueelta puuttuu selvä arkkitehtuuri, mutta sitäkin enemmän löytyy ammattitaidolla ja pieteetillä tehtyjä yksityiskohtia. Alue on tänään noin 22 hehtaarin ja 40 asuinkorttelin kokoinen puutalokaupunginosa. Jokainen kortteli on jaettu 4-6 tonttiin ja osa tonteista on jaettu kahtia. Katujen nimet, kuten Laivurinkatu, Luotsikatu ja Taljasepänkatu, muistuttavat meitä kaupungin pitkästä historiasta merenkulku- ja laivanrakennuskaupunkina. Pohjoisnummi eli Skata on suojeltu kaupunginosa - ja se onkin yksi Suomen parhaiten säilyneistä puutalokaupunginosista.

1 KOULUPUUTARHA

Koulupuutarha on yksi maailman pohjoisimmista kasvitieteellisistä puutarhoista. Puutarha ja puisto levittäytyvät noin kolmen hehtaarin alueelle. Koulupuiston lavalla järjestetään kesäisin suosittuja ulkoilmakonsertteja ja suurin osa Pietarsaaren oman kaupunkifestivaalin, Jaakon Päivien konserteista. Tämä keskellä kaupunkia sijaitseva puisto on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. Koulupuutarhan yli 1000 eri kasvilajia ja puiston ainutlaatuinen puistoarkkitehtuuri tekevät siitä vierailun arvoisen paikan, kaikkina vuodenaikoina.

2 JAKOBSTADS GYMNASIUM JA PIETARSAAREN LUKIO

Jugendrakennuksessa puiston mäen harjalla toimivat Jakobstads Gymnasium ja Pietarsaaren lukio. Rakennuksen jugendosan on suunnitellut arkkitehti Bertel Ljung vuonna 1904. Lisäosat ovat valmistuneet 1960-luvulla ja uusin osa 2000-luvulla. Rakennus toimi pitkään kaupungin ruotsinkielisenä lukiona. Vuonna 2013 myös suomenkielinen Pietarsaaren lukio muutti samoihin tiloihin.

3 PIETARSAAREN KAUPUNGINTALO, ENTINEN STRENGBERGIN TUPAKKATEHDAS JA ALHOLMINKATU

1800-luvun lopulla valmistunut tupakkatehtaan punatiilinen rakennus toimii tänä päivänä Pietarsaaren kaupungintalona. Täällä on kaupungin eri hallintokuntien tilat, täällä istuu kaupunginjohtaja ja tiloissa kokousta myös kaupunginhallitus. Arkkitehti Torben Grutin suunnittelema, tupakkatehtaan uudempi keltainen rakennus valmistui vuonna 1909. Mahtava kello rakennuksen katolla on Suomen suurin ulkokello. Kelloa voi hyvin pitää kaupungin nopean teollistumisen symbolina. Kunnostetussa rakennuksessa on tänään muun muassa koulutuslaitosten ja terveydenhuollon tiloja, toimistotiloja ja kuntosali. Philip Ulric Strengbergin patsaan kaupungintalon edustalla on veistänyt Kalervo Kallio. Patsas paljastettiin vuonna 1962, jolloin tupakkatehtaan perustamisesta tuli kuluneeksi 200 vuotta. Strengbergin portin ja ”huokausten sillan” alta Alholminkadulla päästään Pohjoisnummelle eli Skataan.

4 HALPA-HALLI

Tänä päivänä valtakunnallinen myymäläketju Halpa-Halli-ketju aloitti toimintansa täällä Skatassa vuonna 1967, Alholminkatu 12:ssa risteuksen vasemmalla puolella. Kauppa työlli aluksi kymmenkunta ihmistä ja asiakkaita riitti. Monipuolinen valikoima kiinnosti ostajia, olihan valikoimassa kaikkea mahdollista pesuaineista vaatteisiin. Parin, kolmen vuoden kuluttua tilat kävivät auttamattomasti ahtaiksi ja liike muuttikin keskikaupungille. Nykyisin Halpa-Halli Oy työllistää noin 1500 henkeä ja yhtiöllä on 38 myymälää ympäri Suomea.

5 APTEEKKIEN RISTEYS

Alholminkatu 19:n kivitalo, risteuksen oikealla puolella, rakennettiin alun perin Strengbergin tupakkatehtaan lääkäriasemaksi. Samassa rakennuksessa on toiminut myös Lauri Raunion vuonna 1913 perustama apteekki, joka oli kaupungin toinen apteekki ja sai siksi nimekseen Uusi apteekki. Liike siirrettiin 1930-luvulla kaupungin keskustaan, jossa se jatkaa toimintansa edelleenkin Bothnia apteekein nimellä.

Kadun toiselle puolelle, numero 18:aan perustettiin v. 1940 kaupungin kolmas

apteekki nimeltään, kuinka muutenkaan, Kolmas Apteekki. Myöhemmin rakennuksessa toimi mm. huonekaluliike.

6 IDMANIN TALO (katso kyltti talon seinässä)

Talon rakennutti merikapteeni Petter Gustav Idman vuonna 1856. Petter Gustav Idman oli Suomen ensimmäisen maailman ympäri purjehtineen parkin Herculeksen kapteeni. 32 metriä pitkä parkki Hercules oli laivanvarustaja Peter Malménin rakennuttama ja se rakennettiin Calholman telakalla Pietarsaareissa. Kolme vuotta kestänyt maailmanympäripurjehdus ei ollut mitenkään hyvä liike-toimi taloudellisesti laivanvarustaja Peter Malmille. Mutta saihan hän kuitenkin kunnian olla ensimmäinen suomalainen laivanvarustaja, jonka alus oli purjehtinut maailman ympäri. Suomalainen merenkulku saa kiittää kapteeni Petter Gustav Idmania siitä, että hänen esimerkillään muutkin suomalaiset purjehtijat uskaltautuivat kaukaisille vesille.

7 TELOITUKSET TALVELLA 1918 (katso kyltti talon seinässä)

Sisällissodan aikana 28. tammikuuta 1918 valkoiset ottivat kaupungin haltuunsa. Venäläiset joukot riisuttiin aseista ja laukauksiakin vaihdettiin. Yöllä 2. maaliskuuta annettiin teloituskäsä, joka päätti 7 miehen elämän Strengbergin tehtaan seinän juurelle. Kuka allekirjoitti teloitusmääräyksen, ei tiedetä varmuudella, mutta oletetaan, että käsken antoi silloinen tykistökoulun eversti, kreivi Hamilton. Teloitusten jälkeen uhrien ruumiit jätettiin Skatan laidalla, lukiorakennusta vastapäätä sijaitsevan Työväentalon rappusille, varoituksena muille. Useina vuosina tapahtuman jälkeen tupakkatehtaan seinään ilmestyi risti aina teloitusten vuosipäivänä. Tapahtuman vuonna 1968 pystytetty muistokivi sijaitsee Koulupuiston lavan vieressä.

8 VIKTOR SUNDIN TUPA

Viktor Sund syntyi vuonna 1891 ja kuoli vuonna 1966. Hän oli kansakoulunopettaja, museointendentti, kirjastonhoitaja ja kansallisesti tunnettu runoilija. Runoilijan esikoisteos, runokokoelma ”Skymningsriket”, ilmestyi vuonna 1915. ”Kansanlaulu” eli ”Miss soutaen tuulussa” –runo sai siivet jo vuonna 1916, kun säveltäjä Oskar Merikanto sävelsi sen.

”Miss’ soutaen tuulussa koivut sorjat soi ja runsaimmin ruusut loistaa, siellä morsinssaattomme kaunis karkeloi, kaiken kiirien riemumme toistaa.”

Viktor Sund päätti jo varhain testamentata koko omaisuutensa Pietarsaaren kaupungille. Tänä päivänä Viktor Sundin tupaa käytetään kulttuuritapaamisiin.

9 LAIVURINKATU

Skataa asuttivat yhä enenevässä määrin tupakkatehtaan työläiset. Arki oli köyhää ja raskasta. Usein myös lapset osallistuivat työntekoon ja perheen elättämiseen. Laivurinkadulla 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa alussa asunut Anna Kempe kertoo muistojaan:

"Oli vuosi 1892. Olin 4-vuotias. Isä oli merimies ja pois kotoa. Talvi oli jäätävän kylmä ja säästääksemme lämmityskuluissa, asuimme vain kamarissa, ja keittiön, tai "styo" kuten me keittiötä kutsuimme, puubellaa lämmitettiin vain harvoin. Emme vielä silloin ymmärtäneet paremmasta tai että asuimme todella ahtaasti."

"Vuonna 1900 en ollut edes täyttänyt kabitatoista, kun lopetin kansakoulun. Meillä oli iso perhe, 7 henkeä kaikkiaan. Isä oli jättänyt merimiehen ammatin ja työskenteli nyt maisissa. Lapsia oli neljä ja lisäksi äiti ja vanha isoäiti. Rahat olivat tiukassa. Äiti, joka oli entinen sikarintehtäjä, kävi tupakkatehtaalta kysymässä töitä ja saikin töitä kotiin. Meidän pienestä keittiöstämme tuli tupakkatehdas, kun minä ja veljeni teimme "vickel'eiitä" (Vickel on eräänlainen sikarin puolivalmistaja; sikarin sisältö, joka on käärity lehteen.), jotka äiti sitten kääri valmiiksi. Työtä ei ollut montaa tuntia päivässä, mutta kyllä se välillä harmitti, ettei päästy Kitchholman rantaan uimaan."

10 KIRJAILIJA ANNA BONDESTAM

Kirjailija Anna Bondestam syntyi vuonna 1907. Perhe asui Amerikankatu 18 B:ssä, yhden huoneen ja keittiön asunnossa. Koti oli poliittisesti valveutunut. Annan isä oli työväenliikkeen aktiivi ja hänet valittiin sosiaalidemokraattien edustajana eduskuntaan vuonna 1919.

Anna opiskeli historiaa ja kirjallisuutta Helsingin yliopistossa ja valmistui filosofian kandidaatiksi vuonna 1932. Hän säilytti kodin aatemaailman läpi elämänsä ja häntä kutsuttiinkin kirjallisuuspöytäkirjoissa "det röda Svenskfinlands röst (suomenruotsalaisten punainen ääni)".

Helsingin yliopisto nimitti Anna Bondestamin kunniaohtorikseen vuonna 1977.

Samana vuonna Anna muutti äitinsä kanssa takaisin Pietarsaareen. Anna Bondestam kuoli Pietarsaarella 6. maaliskuuta 1995.

11 KIRJAILIJA KAARLO HAAPANEN JA TYÖLÄISKORTTELIT

Kaarlo "Kassu" Haapanen syntyi Pietarsaarella, Piispankadulla, oikealla edessä, 28.1.1918 ja kuoli vuonna 1999 Ylöjärvellä.

Hän on tunnettu "Pietarsaari trilogiastaan", joka kertoo elämästä kaupungissa ja erityisesti Skatan työläiskortteleiden arkipäivästä kasvavan pojan näkökulmasta ja suomenkielisten haasteista sopeutua ruotsinkieliseen ympäristöön. Häntä on pidetty sanan mestarina. Trilogiassaan hän kuvaakin realistisesti, hyvin elävästi ja humoristisesti, omaa kasvuympäristöään Skatassa.

12 NICKLININ TALO, SNELLMANIN LIHA JA MAKKARA JA ALEKSANRERINTORI

Lukkarit Gustav Nicklin rakennutti vuonna 1824 Pietarsaaren keskustaan Nicklinin talon, joka sijaitsee nykyisin Mariankadun varrella tässä Aleksanterintorin eteläreunalla. Nicklinin talo siirrettiin 1980-luvulla tälle tontille kokonaisena Pietarsaaren keskustasta.

Talo on kunnostettu hienovaraisesti 1800-luvun henkeen ja se tarjoaa nyt sekä Pietarsaarensuudun Luonto ry:lle että skatalaisille oivan yhteisen kokoontumistilan. Piispankatu 13:ssa kadun vasemmalla puolella toimi aikoinaan makkaratehdas. Vuonna 1951 kaksi Snellmanin veljestä osti makkaratehtaan ja he aloittivat Snellmanin Liha ja Makkara -nimisen yrityksen toiminnan. Myöhemmin tehdas siirrettiin Amerikankadulle. Nykyisin maankuulu, kaupungin laidalla sijaitseva Snellmanin lihajalostamo jatkaa Skatassa alkanutta laatuotteiden valmistusperinnettään.

Aleksanterintori ja puisto tien vasemmalla puolella, Pohjoisnummikadun varrella, on aikaisemmalta nimeltään Norrmalmstorget (Pohjoisnummentori). Kaupunginhallituksen vuoden 1907 päätöksellä torin nimeksi muutettiin Aleksanterintori Venäjän, ja Suomen suurruhtinaskunnan, Aleksanteri-nimisten tsaarien kunniaksi. Tänään puisto toimii alueen leikkipuistona ja siellä järjestetään yhteisiä tapahtumia Skatan alueen asukkaiden ja muiden vierailijoiden iloksi.

13 MARIA MARJALAN PÄIVÄKOTI, ENTINEN MARIAN KANSAKOULU

Marian kansakoulu oli Pietarsaaren ensimmäinen koulu. Opetus tapahtui ruotsiksi aina vuoteen 1908 saakka, jolloin koulusta tuli kaupungin ensimmäinen suomenkielinen koulu. Marian kansakoulu toimi aina vuoteen 1928 saakka, jolloin tiloista tuli päiväkotia. Sotien aikana päiväkodin tiloissa toimi sotasairaala. Nykyään rakennus toimii jälleen päiväkotina ja siellä on sekä suomen- että ruotsinkielisiä päivähoitoryhmiä. Päiväkodin rakennus vuodelta 1874 on lahjoitus kauppaneuvos Otto A. Malmilta, joka halusi lahjoituksella kunnioittaa nuorta vaimoiaan Maria Malmia. Maria Malm kuoli traagisessa laivoonnettomuudessa vain vuosi häiden jälkeen. Otto Malm oli kuollessaan vuonna 1899 Suomen varakkain mies ja viimeinen, 150 vuoden ajan Pietarsaaren historiaan vaikuttaneen kauppa- ja laivanravustajasuvun edustaja. Hän testamenttasi suurimman osan omaisuudestaan käytettäväksi niin kotikaupunkinsa kuin koko maankin elintason ja hyvinvoinnin kohottamiseen.

Pietarsaaren matkailuneuvonta | Raatihuone, Kauppatori 1, Pietarsaari
Puh. 044 7851 893 | tourism@pietarsaari.fi | www.jakobstad.fi/matkailu

14 KRISTIINANKATU JA RAKENTAMISEN ERI VAIHEITA

Skata on ollut Pietarsaaren tonttivarantona 1700-luvulta 1960-luvulle saakka. Kaupunginosa on kasvanut useaan otteeseen ja tänä päivänä Skatassa olevat talot ovat suurimmaksi osaksi rakennettu vuosina 1850-1930. Skatan merenpuoleiset osat ovat vanhimpia ja niille alueille on useimmiten rakennettu pienehköjä yhden kerboon taloja. Skatan itäosasta löytyvät suuret kiinteistöt, jotka 1900-luvun alussa edustivat näkemystä tulevaisuuden rakentamisesta. Näiden avulla asutettiin alueen kasvavaa työväestöä Tupakkatehtaan tarvitessa yhä enemmän työntekijöitä. Skata oli vaarassa tuhoutua 1960-luvulla. Vuonna 1966 Skata sai uuden asema-kaavan. Siinä ideoitiin, että Skata muutettaisiin 3-5 kerroksisten kerrostalojen alueeksi ja Aleksanterintorin reunalle olisi näiden lisäksi voinut nousta 8-kerroksinen tornitalo.

Käytännössä uusi asemakaava oli kuitenkin mahdoton toteuttaa. Ainoastaan Kristiinankadulla tämä uudistus vietiin läpi. Palokunnantalon takana olevia taloja purettiin ja tilalle rakennettiin kerrostalo.

Nykyinen asemakaava on vahvistettu vuonna 1994. Asemakaavan mukaan Skatan rakennettu ympäristö on suojeltu erilaisilla kaavamääräyksillä.

15 LAIVURINKADUN JA SATAMAKADUN RISTEYS JA JAKOBS KÄLLÄ (JAKOBIN LÄHDE)

Skata oli päässyt huonoon kuntoon 1960-luvulla, mutta vähitellen sitä alettiin kunnostaa. Laivurinkadun ja Satamakadun kulmassa olevan talon uudet omistajat olivat ensimmäisten joukossa, jotka alkoivat peruskorjata ostamaansa taloa. Talon oli rakennuttanut räätälimestari Sakarias Heikkinen vuonna 1900. Suurin osa talosta oli Heikkisen perheen asuntona. Kahdessa huoneessa räätällillä oli kauppa- ja vaaturiliike. Talon nykyiset omistajat ovat kertoneet, että tapettien alta löytyi asiakkaiden mittataulukkoja sekä kangastilkkuja hirsien välistä. Tällä samalla alueella on aikoinaan sijainnut myös terveyslähde, jota kutsuttiin Jakobs källä'ksi (Jakobin lähde). Nimi on säilynyt meidän päiviimme saakka risteuksen kerrostalon nimenä.

16 SATAMAKATU JA FÖRFATTARSTUGAN (KIRJAILIJATUPA)

Satamakatu on yksi Pietarsaaren vanhimmista kaduista. Vanhimmat talot sijoittuvat puiston viereen ja ovat 1700-luvulta. Aluetta asuttivat aikoinaan niin käsityöläiset, merimiehet kuin merikapteenitkin. Useat alueen taloista on nyt kunnostettu historiaa kunnioittaen ja alue onkin yksi kaupungin suosituimmista asuinalueista.

Kahdella tämän kadun taloista on kytkös kansallisrunoilijamme Johan Ludvig Runebergin perheeseen: Yhdessä on asunut hänen isänsä merikapteeni Lorenz Ulric Runeberg perheineen kapteenin kuolemaan saakka v. 1828 ja toisessa hänen äitinsä Anna Maria asui viimeiset elinvuotensa.

Pienessä punaisessa hirsimökissä Satamakatu 8:ssa on vain tupa ja kamari. Talo on rakennettu 1782. Talon rakennusaikaan meri ulottui aivan tuvan nurkille saakka. Tänään meren ranta on maankohoamisesta johtuen kilometrin päähä. Maa jatkaa kohoamista noin 80 cm sadassa vuodessa.

Pietarsaarelainen, vuonna 1929 syntynyt kirjailija Wava Stürmer, osti osan talosta 1950-luvulla työtilaksi itselleen.

Satamakadun vanhin talo, kirjailijatupaan yhdistetty punainen hirsimökki rakennettiin vuonna 1768. Talo seisoo hiukan sivussa nykyiseltä kadulta, sillä talon rakennusaikaan Satamakatu oli nykyistä leveämpi.

17 PALOKUNNANTALO, CONCORDIA-PUISTO SEKÄ STRENGBERGIN TUPAKKATEHTAAN RUOKALA JA LASTENSEIMI

Jugendtyylinen Palokunnantalo vasemmalla vihittiin käyttöön vuonna 1912. Talon piirsi tanskalainen, mutta Ruotsissa toiminut arkkitehti Torben Grut, joka suunnitteli myös Tukholman stadionin vuoden 1912 olympialaisia varten. Näiden rakennusten yhdenmukaisuus on huomattava. Nykyisin talo on enimmäkseen Pietarsaaren suomen- ja ruotsinkielisten harrastajateattereiden käytössä. Palokunnantalon vieressä, kadun toisella puolella oleva pieni, punainen tupa on aikoinaan ollut niin sanottu kirkkomökki, eli yöpymispaikka Luodon asukkaiden kirkko- ja kaupunkimatkoja varten.

Concordiapuisto suoraan edessä on nimetty fregatti Concordian mukaan. Fregatti oli ensimmäinen suomalaisalus, joka purjehti Itä-Intiaan Jaavalle 1782-1785. Strengbergin tupakkatehtaan omistajat rakennuttivat vuonna 1900 tehtaan viereen, Concordia puistoa vastapäätä, ruokalan ja lastenseimen työntekijöilleen.

18 PIETARSAAREN KIRKKO

Tämä puinen, rakennusmestari Johan Simonsson Knubbin suunnittelema risti-kirkko valmistui vuonna 1731.

Kaupungin ensimmäisen, vuonna 1691 rakennetun, kirkon venäläiset polttivat isovihan aikana vuonna 1714. Kirkon lahjoituksena saamat kattovalaisimet, 3 metriä korkea 7-jalkainen kynttiläjalka ja votiviilaiva saatiin pelastettua ennen polttoa ja ne koristavat nykyistä kirkkoa.

Kaupungin huomattavimmat asukkaat haudattiin kirkon lattian alle ja myöhemmin kirkon viereiselle hautausmaalle. Hautamuistomerkkien seasta voi löytää muun muassa Johan Ludvig Runebergin vanhempien muistokiven ja taiteilija Helene Schjerfbeckin isoisän, apteekkari Sven Schjerfbeckin muistomerkkin.